

הלכות שבת

רמב"ה להזהר בכבוד שבת וכו' י"ג מעיפיים:

א שני דברים נתפרשו בשבת על ידי הנביאים והם כבוד וענג^א שנאמר וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מוכר ועיקרן מן התורה^ב שהשבת הוא (א) בכלל מקראי קדש^ג שנאמר^ד ויום השביעי שבת שבתון מקרא קדש וגו' ומקרא קדש פירושו חכמים לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בענג אכילה ושתייה ויש אומרים^ה שמקרא קדש הוא לקדשו באיסור עשיית מלאכה אבל הכבוד בשבת ויו"ט והענג בשבת הן מדברי סופרים^ו (אבל (ב) הענג והשמחה ביו"ט במאכל ומשתה הוא מן התורה כמו שיתבאר

קונטרס אחרון

(א) **בכלל מקראי בו** בלאו הכי נמי משמע, מדאיקרי קדוש^א ואתיא במכל שכן מיו"ט. וכן מוכח מפרשיי על פסוק^ב זכור וגו' שפירש כבית שמאי, מכלל דלכבדו במנה יפה הוא מדאורייתא, משום קדוש הוא לקדשו במאכל כו'. משא"כ להרמב"ם ז"ל שאין מצוה אלא שלא להתענות בו, כמבואר בב"י סי' תי"ח^ה, ונפקא ליה מדכתוב^ג אכלוהו היום כי שבת היום לה' מכלל דבשבת אסור להתענות^ד. ולא תשיב לה בתרי"ג, משום דנפקא מכלל מצות אכילה הן שאינה נוהגת לדרות^ה, וביו"ט שנאמר^ו מקרא קדוש יהיה וגו' ודרשו בספרי^ז לקדשו כו' י"ג, ס"ל דאסמכתא בעלמא היא, שהרי במנין המצות^ח מנה שש מצות לשבות ממלאכה בששת ימים טובים מרכזים מקרא קדוש בכל חד וחד ע"ש^י, וזהו כמ"ש הב"י סי' תפ"ז^י, ולא מנה לקדשו במאכל כו'. וגם בשבת אי הוה סבירא ליה דהא דאסור להתענות הוא מדרשת הספרא לקדשו כו', א"כ גם לכבדו בכסות נפקא מלקדשו, ומנא לן לחלק ביניהם מסבירא, ובהדיא מבואר ברמב"ם^{י"א} דלכבדו בכסות הוא מדרבנן:

(ב) **הענג והשמחה בו** ר"ל ענג שיש בו שמחה, כגון בשר ויין, שאין שמחה אלא בבשר

קמו. רא"ם בספר ידאים מצוה ק"א (ראים השלם סי' ת"ז). וראה מרדכי ר"ה רמז תשת. לק"ש ח"א ע' 66 כהערה ובשו"ת. ומה שהשענר נ - ראה לק"ש המ"ז ע' 374 וע' 528.

ז ב"י סי' תפ"ז ר"ה סדר האם. ראה בספר החינוך מצוה רצ"ו. וחול המועד לא נאמר בו מקרא קדש כמ"ש בס"י תקסט"ו סי"ח, אלא שפרוי מקרא קדש (בחגיגה יח, א) לענין קרבנות בלבד כדכתיב (וקרא כו, לו) להקריב אשה וגו'. ואתי שפיר דעת דב האי גאון בסוד סי' ת"צ. עיין בי"ח שם. וראה לקמן סי' תפ"ז סי"ג סי' תצ"ט סי"ה. וראה גם אוצר השבת ע' י"ב. בו הירשעל הוכחו גם לקמן סי' רפ"ג. וראה לקמן סי' תקפ"ט סי"ה. ח רמב"ם פ"ל ח"א (ובהל"ל י"ג פ"ו ה"ב). וראה לקמן סי' תקפ"ט סי"ה. שו"ת צ"צ הארח סו"ס לו. ג"ה"ת ג.) י' ה"ל סו' ע' שנה.

א רמב"ם פ"ל ח"א. וראה שחת כו' מבת תשל"ו. ג"ה"ת (ג. נ.) ח"ל סו' ע' שנה. לק"ש ח"ד ע' 1091 כהערה. הענג נתפרש כו' ה' דהבבד - לקמן סי' רכ"ב. דבבד והענג בול"ט - לקמן סי' תקפ"ט וראה שם סי' שהשמחה לא נאמרה בשבת. וראה שלחן המלך ע' קפ"ה.

ב ישע"ר נ"ו. ג. וראה לקמן סי' רכ"ב סי"ג (שהוא המשך הכתוב ובהרת). סי' תרי סוף סי' ה' לק"ש ח"ד ע' 522.

ג ראה ק"א סי' א. סי' רג ק"א סי' ב. סי' רפ"ט סי"ז. לק"ש ח"א ע' 66 כהערה 22 ובשו"ת. וראה גם ידאים סי' צ"ג (ראים השלם סי' תי"ב). שו"ת צ"צ (הראשון סי' כה. מ"מ יעוינים).

ד הרב"ן בפרוש עה"ת פרשת אמור וקרא כו, ב.

ה וקרא כו, ג.

ו מביטתא פ"א כ"ט סיפרא אמור פ"ו י"ב ספרי פנחס סי' 20.

ציונים לקונטרס אחרון

- א ראה שמות טו, כג ובכ"מ.
 ב שמות כ, ח: שאם נודמן לך חפץ יפה תהא מזמיני לשבת.
 ג כדלקמן סי' ושי"ג.
 ד פ"ל ח"א, שהחויב הוא רק מ"ס.
 ה ר"ה ויחיד.
 ו שמות טו, כה.
 ז ראה לקמן סי' רפ"ט סי"ז שלהתענות לגמרי אסור מן התורה. וראה ספר הק"ן ע' 38.

ח ראה סי' המצות להרמב"ם שרש ג.
 ט במכרז כח, יח.
 י פינתס סי' קמו. ובספרא אמור פ"י"ב.
 יא כמובא בפנים בדעה הא'.
 יב מצוה קטז ואילך.
 יג ראה לק"ש ח"ג ע' 179 בשו"ת.
 יד ר"ה סדר.
 טו פ"ל ח"ג.

הלכות שבת רמב

ב

בסימן תקכ"ט^ט) ומכל מקום צריך להזהר בהם מאד^י שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה^כ וכל המענג את השבת^{יב} שכתו מפורש בקבלה^{יג} או תתענג על ה' וגו' ובדברי רז"ל^{יד} שמהללן לו על כל עונותיו וניצול מדינה של גיהנם^{טו};

ב כמה מענגו כימי חכמי הגמרא היו מענגין בדגים גדולים ובתבשיל של תרדיו^{טז} שמאכלים אלו היו חשובים ענג כימיהם^{יז} וכל מקום ומקום לפי מהנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם ענג^{יח}.

ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבת^{יט} אלא לפי שמן הסתם יש לרוב בני אדם ענג באכילת בשר יותר מבשאר מאכלים ובשתיית יין יותר מבשאר משקים^כ לכך יש להם להרבות בבשר ויין כפי יכלתם והשגת ידם^{כא};

ג וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משוכח^{כב} והוא שירו משנת^{כג}.

ואף אם אין לו עבשיו מעות מוזמנים אלא חפצים ימשכנס ויליה עליהם^{כד} והקב"ה ימציא לו פרוע ועל זה אמרו רז"ל^{כה} אמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע כלומר שאין הוצאת שבת ויו"ט עולה בחשבון הקצבה שנקצב לו בראש השנה למונות כל השנה ושאר צרכיו שכך אמרו חכמים^{כו} כל מונותיו והוצאותיו של אדם קצובין לו מראש השנה שקצובין לו כמה ישתכר בשנה זו לצורך מונותיו^{כז} ושאר צרכיו של כל ימות השנה חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט שאין קצובין עליה כלום^{כח} אלא אם מוסיף בהוצאת שבת ויו"ט מוסיפין לו.

קונטרס אחרון

ויין, כמבואר ברמב"ם סוף פ"ו מהלכות יו"ט^ט, אבל העונג בשאר דברים משמע שם דאינו אלא מדברי סופרים, כמו בשבת, ועיין במ"א ס"י תקכ"ט ס"ק ג' ודו"ק:

ובשבת מיסב, ש"ך יוד' ס"י ששא ס"ק.
כ רמב"ם פ"ל ה"י, וראה יג"ל שם ע' לב.
כא טור ס"י רמב"ם ושו"ע סי' רנ ס"ב, וראה מ"מ וציונים, וראה גם לעיל ס"י קפח ס"ח (לענין אכילת פת), לקמן ס"ז וקו"א ס"ק ד (אכילת דגים ותבשילים), ס"י רנ ס"ד (מיני מגדים), ס"י רנד ס"ח (תבשילים), ס"י רנו ס"ג (המין), ס"י רנא ס"ב וקו"א ס"ק א (תבשילים יתרים ופירות), ס"י רנא ס"ח (מיני מגדים), ס"י עדר ס"ח (פת), ס"י רצ ס"א (פירות ומגדים ומיני ריה), ס"י שבה סוף ספ"ז (תבשילים יתרים ופירות), ס"י תקכ"ט ס"ד (לענין יום טוב), **כב** רמב"ם פ"ל ה"י, טור ס"י רפב.
כג רמב"ם שם.
כד תוס' ביצה מג, ב ד"ה לוו (ראה הגהת רש"ל שם), והגהת אשורי פ"ב דביצה ס"ד, וראה אלה רבה מ"ח.
כה גמרא שם טו, ב, מור ולבשו, וראה לקמן ס"י תקכ"ט ס"ד (לענין יו"ט), ה"ל ת"ח פ"א סוף ה"ז.
כו שם טו, א, מור ולבשו.
כז רש"י שם ר"ה כל מונותיו.
כח רש"י שם ר"ה חוץ מהוצאת שבתות.

ט ס"ז, לענין בשר (שלמים) ויין; משא"כ הענג בשאר הדברים (כמבואר שם ס"ח), וראה קו"א ס"ק ב.
יב הגש"פ עם לקושי מעטים ומנהגים פסקה "מצה", וראה לעיל ס"י קפח ס"ח, שגם חיוב אכילת פת ביו"ט הוא בכלל הענג והשמחה, ושו"ע, וראה מנחה יוסף שבת ס"י מא ס"ג.
יג ראה עירובין כא, ב.
יד וירושלמי ברכות פ"א ה"ד.
יז שבת קיח סע"א, מור ולבשו.
יח יג ישע"ה נה, ד, וראה רמב"ם סוף הל' שבת.
יט שבת קה, ב.
טו וראה שבת קה, א לענין ג' סעודות, הובא במור ס' רצא, וראה לקושי ס"ל ע' 1256, שלחן המלך ע' קסמ"ז.
טז רב יתירה ברה הרב שמואל בר שילת משגויה ררב שבת שם סוף קה, ב, וראה מ"מ וציונים, יג"ל (ג י) ח"י סח ע' ל.
יז רש"י שם ר"ה ראשי שמוין.
יח רבנן, וראה רמב"ם פ"ל ה"ז.
יט טור וניא ס"י תקנ"ב ס"ק יג, תר"י ברבות רפ"ג ד"ה

ציונים לקונטרס אחרון

טז הלכה יח, וראה לקמן ס"י תקכ"ט ס"ז, יז ולקמן שם ס"ה.

הלכות שבת רמב

אבל אם אין לו הפצים למשכנם ולפרוע בהם לא ילוה ושהקב"ה יפרע⁸³ כי מאחר שאין לו משלו אין עליו חיוב כלל להרבות בהוצאת שבת יותר מהשנת ידו:

ד ואף אם אין ידו משנת כלום ורוצה ליטול מן הקופה של צדקה המתחלקת בכל ערב שבת לא יטול אם אינו צריך ליטול לצורך מזונותיו של ימות החול של שבוע הבא ובשביל מזונות יום השבת נ"כ לא היה צריך ליטול אם היה נהוג כבחול ממש לאכול בו שתי סעודות בלבד פת וקמניית כסעודותיו בחול כגון שיש לו מזון י"ד סעודות לשבועה ימים שעד ערב שבת הבא סעודה אחת לכל יום וסעודה אחת לכל לילה אלא שרוצה ליטול כרי לאכול שלשה סעודות כשבת⁸⁴ וכל שבן אם רוצה ליטול כרי להתענג קצת יותר מימות החול שאסור לו ליטול מן הקופה בשבוע זו שכך אמרו החכמים⁸⁵ עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות:

ה אבל (ג) בערב שבת הבא נותנין לו מזון מ"ו סעודות לאותה שבוע⁸⁶ כרי שיהיה לו שלשה סעודות לאותו שבת וגם נותנים לו דגים וירק לאותו שבת⁸⁷ שכיון שכבר

קונטרס אחרון

(ג) בערב שבת הבא בו זה פשוט. ונלמד מדתנן⁸⁸ שבת נותנין ג' סעודות ודג וירק⁸⁹, כמבואר ב"י"ד סי' ר"ן⁹⁰, מהטעם המבואר בתוס'⁹¹. ואם כך הוא בעני העובר ממקום למקום⁹² כ"ש בעני העיר, דעני עירך קודמין לעניי עיר אחרת⁹³, ומ"ש ב"י"ד סי' רנ"ז⁹⁴ דנותנים לכל אחד מזון ד' ימים, אפשר שהם מ"ו סעודות עם דג וירק לשבת. ואף אם הם מזון י"ד סעודות, כמו מזון ד' ימים דמסקין ליה⁹⁵, יש לומר דהטור וש"ע נמשכו בזה אחר לשון הרמב"ם⁹⁶, שהעניקו לשונו שם, והרמב"ם לא ס"ל כסברת התוס' הנ"ל, כמ"ש (הבהיר) נחבית הלל⁹⁷ סי' רנ"ה⁹⁸ ע"ש. אבל הט"ז שם סוף סי' רנ"ג⁹⁹ העתיק סברת התוס' לפסק הלכה, וכאן¹⁰⁰ כתב דכשאין נותנים לו מהצדקה רק שתי סעודות לא יטול סעודה שלישית, ולכן היה הטור פטור מסעודה ג' לפי שהיה מוטל הכל על הצדקה וצ"ע.

והנה דברי הטור יש ליישב אף לפי סברת התוס', דספיקו של הטור היה אם נאמר דהמעט שיש לו משלו כמי שאינו, כיון שאינו מספיק לו, ומה שאחרים נתנו לו לא הספיק אלא לעשות שבת בחול, דהיינו בג' סעודות ודבר מועט¹⁰¹, שזה נקרא גם כן חול כמבואר בהדיא בפסחים דף קי"ג¹⁰² אף על פי שאמר רבי עקיבא כו' אבל עושה הוא כו'. שבודאי עיקרא דמילתא דרבי עקיבא לא נאמר במי שיש לו י"ד סעודות שלא יטול מהקופה, שהרי איסור גמור הוא זה¹⁰³, ומאי ואל תצטרך, שמשמע שאם היה רוצה היה נוטל (ועוד דלמה הזהירו על דבר מועט לצמצם לזה משאר הימים כמ"ש הט"ז ולא הזהירו על סעודה שבמוצאי שבת שיאכלנה בשבת לשיטת

לא ר"ע שבת קי"ח. מור וש"ע. וראה לקמן סי' רפג ס"ב.
לב משה פאה שם. טור וש"ע יו"ד סי' רנ ס"ד. וראה גם לקמן סי' תכט ס"ג.
לג תוספתא פאה פ"ד, ה. מור וש"ע שם.

כט תוס' שם טו, ב ד"ה לוו. סר היום דני ע"ש. וראה לקי"ש הפ"ז ע' 180. גי' (ג. י.) ת"ו סח ע' לב.
שלחן המלך ע' קע.
ל משה פאה פ"ח מ"ג. שבת קח, א. מור וש"ע יו"ד סי' רפג ס"א. מ"א ס"ב.

צינונים לקונטרס אחרון

- יח פאה פ"ח מ"ז.
- יט תוספתא פאה פ"ד ה"ח.
- כ סע"ף ד'.
- כא שבת קי"ח, א ד"ה והא. ב"ב ט, א ד"ה שבת:
- כב פאה שם.
- כג ב"מ ע"א, א. לקמן ה"ל הלואה ס"א.
- כד סע"ף א.
- כה ברמ"א שם: מי שיש לו מזון שבעה ימים לא יקח מן הקופה (דהכונה ל"ד סעודות, כמבאר שם סי' רג ס"א).
- כו ה"ל מתנות עניים פ"א ה"א.
- כז ב"י"ד סק"א.
- כח ריש סי' רג ס"ק ב.
- כט ס"ק א.
- ל וזה יכול ליקח לדעת התוס' בג"ל.
- לא ק"ב, א.
- לב כאמור בפאה שם.

נצרך לבריות נותנים לו כל צרכו¹² שנאמר¹³ די מחסרו אשר יחסר לו וכן מי שנותנים לו מדי שבוע בשבוע מצדקה אחרת שמוטר לו לקבל ממנה הרבה כל שאין לו שיעור המפורש ביו"ד סימן רנ"ג¹⁴ הרי זה יכול להרבות בהוצאת שבת כפי ערך מה שנותנים לו (ובלבד שלא יוציא כל כך לשבתות עד שתחסר פרנסתו בחול ויצטרכו להוסיף לו מן הצדקה מחמת הוצאותיו לשבתות¹⁵ שנמצא משיל כבוד שבתותיו על הבריות¹⁶ וכבר אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות):

ו ואם מה שנותנים לו אינו מספיק לו להרבות בהוצאת שבת ושיתור מזה לפרנסתו לחול בענין שיצטרכו להוסיף לו¹⁷ מכל מקום אם יש לו מעט משלו יזרו את עצמו להוציא ממון בכבוד השבת בכל מה שאפשר¹⁸.

קונטרס אחרון

התוס' ודו"ק). וכן מוכח בהדיא ברמב"ם¹⁹ שכתב ואינו חייב להצר עצמו כו' עשה שבתך כו', משמע דעצה טובה היא ומדת חסידות היא זו, ולא הזכיר שם י"ד סעודות אלא מיירי שיש לו יותר וחייב ב' סעודות, אלא שאין צריך לבקש מתנות מאחרים שלא מהקופה להרבות במאכלים הרבה יותר מבחול אלא די בדבר מועט כמ"ש אף על פי שאמר ר"ע²⁰ כו', וזה ברור לפי דעת הרמב"ם. וכן דעת הטור כיון שהיה מתפרנס מאחרים ולא היה פרנסתם מספקת לו להרבות במאכלים הרבה יותר מבחול אם כן די בדבר מועט, דמן הסתם היה בענין שאם היה מרבה בהוצאות שבת והיה חסר לו בחול היו האחרים ממלאין לו, שעליהם מוטל למלואו כל מחסורו, לכן היה ראוי ונכון לו לעשות שבתו כעין חול שלא להטיל שבתותיו על הבריות. ומהמעט שלו אפשר שפטור הוא לכבד ממנו שבת, כיון דאפילו מצדקה פטור הוא כל שאין לו שיעור המכבואר ביו"ד סי' רנ"ג²¹, ומותר לו לקבלה. דהטור בודאי לא היה מתפרנס מהקופה, שלא נהגו בה בדורות האחרונים כמ"ש הסמ"ק²² הובא בש"ך ליו"ד סי' רנ"ג²³, אלא מנדבת יד אחרים שהיו מספקים אותו. ואחר כך פשיט ליה מפירוש רש"י²⁴ שצריך לזרו עצמו לכבד יותר מדבר מועט (וכן מוכח בהדיא במ"א סק"א²⁵ ודו"ק), כמ"ש הבי"ט²⁶ דמדתנא דבי אליהו שמעינן שאף שהשעה דחוקה לו ביותר צריך לעשות דבר מועט ומפירוש רש"י²⁷ בכך תימא שמעינן שצריך לזרו את עצמו ביותר מתנא דבי אליהו יותר מדבר מועט אף על פי שהוא יותר מכדי יכולתו ע"ש. וסיים הטור על כן כל אדם כו', ר"ל כל אדם יזרו את עצמו יותר מכדי יכולתו, מי שפרנסתו מספקת לו לעשות דבר מועט יצמצם בשאר ימים לעשות יותר מכדי יכולתו ומי שאין פרנסתו מספקת אפילו לדבר מועט אלא לפת בלבד כמו בחול עכ"פ יצמצם בשאר ימים כדי לעשות דבר מועט. ולכן לא הזכיר השו"ע כלל ההיא דדבר מועט אלא סתם וכתב דיצמצם בשאר ימים. אבל הלבוש²⁸ והט"ז²⁹ לא כתבו כן (לכן סתמתי בפנים³⁰):

לד חו"ט שבת קייח, א ר"ה ודא. ב"ב מ, א מר"ה שבת. ביח ר"ה תא אר"ע. וכו"ל סי' רנ"ג ר"ה מי שיש. ט"ז שם ס"ק ב. לה ברבים מן. לו מעטף א. לו ע"י ביח כ"א ר"ה וכמה פעמים. אבל דרך דורות שור (ענין ביח) ולכן תבא אח"כ (פעוף ו, והוא טרומב"ם

צינונים לקונטרס אחרון

מא שהביא הא צריך לצמצם בשאר ימים גבי מי שאינו נוטל מהצדקה ואין לו אפילו בשביל דבר מועט (כאופין האחרון דלקמן סי' י). מוב בחלוקה הג', שהביא הא דצריך לצמצם גבי מי שמוטל על הצדקה ואין לו אפילו דבר מועט (כאופן אמצעי דלקמן סי' י). מג באופן הא דלקמן סי' (ביש לו לדבר מועט ואין לו כדי להרבות בהוצאת שבת), שלא כתב שצריך לצמצם בשביל זה בשאר הימים.

לג הל' שבת פ"ל הי"ז.

לד ססחים שפ.

לה סעוף ח ובש"ך שם ס"ק יא.

לו סוסי"ר רמז.

לו ס"ק א.

לה אבות פ"ה מ"ב.

לט ההלכה דלקמן סי' י, שאף מי שאין ידו משגת לא יפחת כו'.

מ ד"ה אח"כ במצאתי.

הלכות שבת רמב

ה

אבל אם אין לו כלום משלו אין צריך לבקש מאחרים שיתנו לו כדי לכבד את השבת¹⁰⁰ שכבר אמרו עשה שבתך כו' ומכל מקום צריך הוא לעשות דבר מועט בתוך ביתו¹⁰¹ לקיים מצות עונג.

ואם מה שנותנים לו אינו מספיק לו אפילו לדבר מועט צריך הוא לצמצם מעט בשאר הימים בענין שיוכל לעשות דבר מועט לענג שבת¹⁰².

וכל שכן מי שאינו נומל כלום מהצדקה אלא מסתפק במועט שיש לו משלו שאינו צריך לבקש מאחרים שיתנו לו כדי לכבד את השבת¹⁰³ אלא יצמצם מעט בשאר הימים בענין שיעשה דבר מועט לענג שבת¹⁰⁴ וזה טוב יותר משיצטרך לכריית:

ז אף מי שאין ידו משגת להרבות במאכלי שבת טוב לו ליהרר שלא יפחות משני תבשילין¹⁰⁵ וטוב ליהרר לאכול דגים בכל סעודה¹⁰⁶ אלא אם כן הדגים מוזיקים לו לפי טבעו או ששונאם שאין לו מהם עונג אלא צער¹⁰⁷ והשבת לענג ניתן כמו שיתבאר בסמ"ח רפ"ח¹⁰⁸.

ואם הנכרים מייקרים השער של הדגים ומחמת זה יש כמה בני ארם שאין יכולים ליקח דגים לשבת (ו' נכון לתקן שלא יקנה שום ישראל מהם דגים איהו שבתות כדי שאח"כ יחילו השער ויוכלו הכל לקיים מצות עונג שבת):

ח אם שלחו לארם איהו דבר מאכל שיאכלנו בשבת אל יאכלנו בחול¹⁰⁹ (ממדת הסודות אבל מן הדין אין איסור בדבר¹¹⁰ עיין סימן תרצ"ד¹¹¹):

קונטרס אחרון

(ד) נכון לתקן כו' הנה בנו של הבית הלל כתב בהג"ה¹¹² דדוקא עד שליש הדידור מצוה עד שליש¹¹³, וסיים דדגים הוא חיוב גמור מדאורייתא ע"ש, והוא תמוה מאוד, שהרמב"ם והשו"ע השמיטו חיוב דאורייתא¹¹⁴, ועוד מי כתיבי דגים באורייתא, וגם מדרבנן אין טעם בדרך הנגלה שיתקנו דוקא דגים¹¹⁵, ומה שהוכירו דגים בגמרא¹¹⁶ בכמה מקומות היינו למצוה מן המובחר, ולכן מי שאין ידו משגת פטור. וכיון שכן הוא אין דמינו עולה יפה מהדידור מצוה עד שליש, דהתם אחרון הראשון¹¹⁷ מהויב הוא לקנותו חיוב גמור, לכן צריך להוסיף שליש על חיוב זה משום הדידור מצוה, אבל הכא עיקר חיוב הדגים הוא משום הדידור מצות עונג, שהרי יכול לענג ג"כ בדברים אחרים חשובים, ואף אם הדגים יותר חשובים מכל מקום נקרא זה הדידור מצוה, ומגן לנו להוסיף עוד שליש על הדידור (לכן לא העתקתי דבריו):

מז מ"א שם בשם ס' תיקוני שבת. וראה ק"א ס"ק ד. סדור (סדר סעודה שלישית וכו'). לק"ש ח"א ע' 192 הערה 15.
מח מ"א שם.
מט סוף ב.
נ' שו"ת צ"צ (וראשון) סי' כח. הובא במ"א שם.
נא ספר חסידים סי' תתנו. הובא במאה"ש סוסק"א. מ"א.
נב ד"ף ב"מ ע"ה, ב. דא"ש שם פ"ו ס"ב. ראה שו"ע ושו"ע סי' תרצ"ד ס"ב. כ"י שם ד"ה מעות שבת.
רמ"א שם. פ"ה שם. רמב"ן פ"ב דשבת נ"י"ח (בא). ב ס"ה דראמ"ר (אמור).
נג סי' זה בשע"ר לא הגיע ליריע, וראה רמ"א שם ס"ב.

בדבר מועט). ועי' בקו"א (בסופו) המעט שסתם כאן, ולא כתב שצריך לצמצם בשאר הימים כדי להרבות בהנאות (שבת).
מא רמב"ם פ"ל ה"ו (היינו אפילו בדרך הרווח השני, כדלעיל, ובקו"א ס"ק ג).
מב תר"ב"א פסחים ק"ב, א. רמב"ם שם.
מג שו"ע ושו"ע. ט"ז סק"א (בחולצה דג). וראה ק"א סוף ס"ק ג.
מד רמב"ם שם.
מה לבוש. וראה ק"א סוף ס"ק ג.
מו זהו ח"א דף פ"ה, ב. מ"א סק"א. וראה לקמן סי' רנד ס"ה.

ציונים לקונטרס אחרון

מז ראה לק"ש ח"א ע' 192 הע' 15.
מח שבת ק"ח, ב (דגים גדולים; כסא דהרסטא). שם ק"ט, א (שיבוטא). תוספתא פאה פ"ד ה"ח (דג).
מט ראה תוס' ב"ק שם. ד"ה עד.

מד יירד סי' ר"ח סק"א.
מה ב"ק ט"ז, ב.
מו שלא הוכירו החיוב לאכול דגים, וראה לעיל ס"א וקו"א ס"ק א.

הלכות שבת רמב

מ מותר ללוות (ה) ברביעית¹¹ של דבריהם¹² לצורך סעודת שבת ויו"ט או לצורך שאר סעודת מצוה אם אי אפשר ללוות בלא ריבית¹³:

י וזכר את יום השבת לקדשו¹⁴ וגו' דרשו בית שמאי¹⁵ שתהא זוכרו מאחד בשבת שאם נודמן לך חלק יפה תהא מתקנו לשבת ואמרו עליו¹⁶ על שמאי הוקן שבל ימיו היה אוכל לכבוד שבת כיצד מצא בהמה נאה לוקחה ואומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה לוקחה ומניחה לשבת ואוכל את הראשונה בחול נמצא אוכל לזו כדו שהיפה תאכל בשבת אבל הלל הוקן מדה אחרת היתה בו שהיה אומר ברוך ה' יום יום יעמס לנו¹⁷ צרכינו ואף הלל מודה שכרכרי בית שמאי יותר נכון לעשות¹⁸ אלא שהיה בופח בה¹⁹ שברואי יומין לזו לשבת מנה יפה מכל הימים²⁰:

יא עורא תיקן שיהיו מכבסים בגדים בחמישי בשבת מפני כבוד השבת²¹ כדי ללבוש לבנים בשבת²² אבל בערב שבת אין פנאי לכבס מפני שצריך להתעסק בצרכי שבת²³:

יב נהגין ללוש כדו שיעור חלה כל אחד בביתו לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם בשבת²⁴ ולא ליקח לחם מן השוק כמו בשאר ימים²⁵ ודבר זה מכבוד שבת ויו"ט²⁶ ואין לשנות המנהג²⁷:

קונטרס אחרון

(ה) ברבית של דבריהם הנה ירושלמי זה הובא בתשובת מהר"ל סימן ל"ז ללמוד ממנו להלוות צדקה ברבית, והוא הדין למעות יתומים עיין שם, ואנן קי"ל ביו"ד סימן ק"ס¹ דאין להלוות צדקה ומעות יתומים אלא ברבית דרבנן². וע"ש בב"ש³ דאף הרשב"א⁴ לא עלה בדעתו להקל בצדקה אלא משום דאין לה בעלים מיוחדים. וע"ש בט"ו סי' קע"ב סק"ג דאין להתיר ברבית קצוצה משום דבר מצוה, וכן הוא בש"ך שם סק"ח. ורמ"א דעת שהביא דעת המקילין להלות על מקומות בית הכנסת בלא נכייתא, היינו משום דס"ל דבלא נכייתא היא אבק ריבית ע"ש, ובסי' ק"ס סעיף כ"ב בהג"ה כוונתו שהקהל סומכין על המתיר אפילו ברבית קצוצה, אבל אין לסמוך על זה כי אם לצורך גדול שהוא כפקות נפש כמ"ש הט"ו שם.

וע"ש בט"ו סי"ק כ"א דלפקות נפש מיירי שהמלוה הוא רשע, ומשמע דהוא הדין לדבר מצוה. ומה שמתירין להלוות על מקומות בית הכנסת⁵ היינו שהרבית היא המצוה⁶ (ואעפ"כ לא התעקתן כן כאן⁷), לפי שיש לומר דהני מילי ברבית קצוצה, אבל באבק רבית אפשר דלא גזרו כלל לדבר מצוה אף על המלוה):

נד שכלי הקטש סי' נה, עפ"י ירושלמי מילין פ"ב ה"ג. מותרין פ"ה ה"ב. מ"א סוסק"ב.	הס"ה וכו"ה ברש"י יתרו כ, ה.
נה ראה קולא סי' ט. וראה מ"מ וצינום. רשפי אש (לאחר) שנה א' ה"ג. הערות בשו"ע אדה"ז ע' 8.	סב רמב"ן שמות כ, ח. וראה מ"מ וצינום.
נו וראה קולא סי' ט, אם נזרו בזה על המלוה.	סג ב"ק פג, א. מור שו"ע.
נז שנות כ, ח.	סד רש"י שם ר"ה ומבבבן. רא"ש שם פ"ז ס' י"ג. לבוש.
נח מוכיחא פ' יתרו פ"ג. וראה מ"מ וצינום.	סה רא"ש שם. מ"א סק"ג.
נט ביצה טז, א. מור סוף הס"ה.	סו דרכי משה ס' תרג. ורמ"א. וראה קצור הלכות הערה 18.
ס תהלים סח, ב.	סז מ"א סק"ד.
סא אור ודוע ה"ל ע"ש סי' יח ס"ג. הובא בדרכי משה סי' רג ס"ק א. מ"א שם ס"ק א. ב"ח ופ"ז כאן סוף ס"ה רג ס"ק א.	סח ראה לקמן סי' תקכ"ב פ"ב.
	סט ר"מ שם. רמ"א.

צינונים לקונטרס אחרון

נ סעיף יח.	נד אנדה כ"מ סי' פג. שו"ת מהר"ל שם. רמ"א יו"ד סי' קע"ב ס"א.
נא ראה גם מראה הפנים בירושלמי שם.	נה לכן לא גזרו (להמתירם) אף על המלוה.
נב ד"ה וכן הדין.	נו רמיידי שהמלוה הוא רשע.
נג שו"ת ח"א סי' תרסט. ח"ד סי' גג.	

הלכות שבת ומבשרמוג

יג (ובמקומות שאוכלים פת של נכרים^ט כל ימות החול טוב ליהדר שלא לאכול בשבת ויו"ט כי אם מלחמים הכשרים שגילושו בכיתו שזהו כבוד שבת ויו"ט^{טו}):

רמג דין המשכיר שדה ומרחץ לנכרי. וכו' מ"ז סעיפים:

א אסרו חכמים^א לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת^ב בין בתנע בין בכשרי ואע"פ שאומר לו מקודם השבת שיעשה בשבת^ד ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה עד לאחר השבת^ה שכשהנכרי עושה בשבת הוא עושה בשליחות הישראל^ו ואע"פ שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו מן התורה אלא בישראל הנעשה שלוחו לישראל^ז שנאמר בתרומה^ח כן תרימו גם אתם תרומת ה' ודרשו חכמים גם לרבות שלוחכם מכאן ששלוחו של אדם כמותו^ט ומה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית אבל הנכרי אינו בתורת שליחות מן התורה^י מכל מקום מדברי סופרים יש שליחות לנכרי להומרא^{יא}.

ויש רמז לאיסור זה בשבת ויו"ט מן התורה^{יב} שנאמר ביו"ט^{יג} כל מלאכה לא יעשה בהם משמע אפילו ע"י אחרים שאין מצווים על השביתה ביו"ט וקל וחומר לשבת ומכל מקום אין זו אלא אסמכתא בעלמא^{יד}.

ועיקר^{טו} האיסור אמירה לנכרי בין בשבת בין ביו"ט אינו אלא מדבריהם^{טז} כדי שלא תהא שבת קלה בעיני העם ויבאו לעשות בעצמם^{יז} וכן ביו"ט^{יח} ואפילו בחולו של מועד^{יט} וכן בשאר כל איסורין שבתורה כמו שיתבאר במקומן^כ:

ע ראה לקמן סי' שכה סי' שצ"ג.
עא מ"א שם. עיין באילה חזק סי' וצ"ג. עיין דרכי משה סימן תרנ"ג. וראה הקרי הלכות ה"ג מג. ב. העי"ב ה' תשנ"ג ע"ב.

סימן רמג

א כללות הסימן ראה ביאור השלחן ע"י קבה ואיך.
ב שבת קד, א (אמורה לנכרי שבת). דמבי"ט פ"ו ה"א. ראה לקמן סי' רכט ס"ה (במסנה).

ג ירושלמי פ"ק ה"ח (בשכר יום אסור). ואפילו בקבלת וקצין אסור כשפירש לו לעשות בשבת. דמבי"ט שם ה"ב (קבלת כשפירש) ומוף ה"ג (שכר יום). דשבי"א ז, א ד"ה הא דתנן (שכר יום). מדרי"א וכו' סי' רמז ד"ה וכתב הגאון בשמו (קבלת כשפירש). סמ"ג ל"ח מה (ז, ג). וסמ"ג סי' רפא. וסי' התורהו סי' רכב (דובא כב"י סי' רב ד"ה ומה שהתנה). ש"ע סי' א וסי' רמד סי' א (שכר יום). סי' רמז וסי' רמז ס"ב (קבלת כשפירש). ובדלקמן ס"ד וסי' רמז ס"א (שכר יום). סי' רמז ס"א וסי' רמז ס"ד (קבלת כשפירש). וראה ק"א ס"ק א (הדפוש בין שני איסורים אלו). מדרי"ב לסי' רמז ד"ה ושאיני.

ד דמבי"ט סי' ה"א, ומ"מ שם בשם הדפרישי, וס"ג התורהו שם מחשבה יתן, ב. רא"ש כ"מ פ"ז סי' בשם רמ"ג (אפילו בקבלת). ש"ת מדרי"ט מרומבנור (פראג) סי' רב. מור ש"ע סי' רמז ס"א וסי' שו ס"ב. לקמן סי' רמז ס"א (אפילו בקבלת) וש"ג. וראה לקמן סי' שו ס"א וסי' שו ס"ז שאם אומר לו בשבת יש בזה גם איסור של מנצחו תפדן ודבר דרב. ותבאר לקמן סי' רמז ק"א פ"ה.

ה דמבי"ט שם. ש"ע סי' שו ס"ב לקמן סי' ס"ג.
ו דמבי"ט ס"ק דמ"ז כ"א, א ד"ה מנצי שנקראת. כ"ב, א ד"ה לא יאמר ישראל. שם ד"ה שרא להו. שבת קנ"ג, א

ד"ה מ"ב. הגהות מימונית פ"ו אות ב. וראה ש"ך י"ד סי' רכ"ט ס"ק כ"ה.
ז קידושין מא. ע"ב. רמב"ם פ"ב מהל' שלוחן ה"א. מור ש"ע ח"מ סי' קפח ס"א. וראה העי"ב מה ע"ו.
ח במדבר יד, כ"ה.
ט ראה גם לקמן סי' שמו פ"ב. סי' תלו פ"ב וסי' ס"ב סי' תקכו ס"ד. דמי מצאה ופקדון ס"ל.
י ראה גם לקמן סי' תמח ס"י. סי' תג סכ"ג. הל' רבית סס"ג.
יא ב"ח ט"א, ב. (ולתתוס' וראש' שם והולקים ע"ז צ"ל דשאני תכא כמי' ריב"ש ט"ו שנה). הגהות מימונית פ"ו מהל' שבת אות ב'. וכו' לקמן סי' רמז ק"א ס"ק ה. סי' שה' ס"ל"ב. וראה ש"ת צ"צ הא"ח סי' כ"ט אור"ג ואיך. עמק שא"ה הדרתי א"ח סי' א. יגלה יתושע א"ח סי' מ. לאור ההלכה ע"י ריד. "התמים" ע"י רד. דברי שכר א"ח סי' כ"א. הקרי הלכות ח"א ט"ג. א. אח"ל שם ח"ו ה' ע"י מה ואיך. ביאור השלחן ע"י קבה. כוננת מישרים ע"י ג.
יב סמ"ג ל"ח ע"ה (כר, ער"ד). מתיבילתא בא פ"ט (הובא בב"י ס"מ רמ"ד). וראה השל"ם סי' ר"ש.
יג שמו"ט יב, מה.
יד סמ"ג שם. ב"י סמ"ג רמ"ד.
טו ראה כוננת מישרים ע"י ב.
טז דמבי"ט פ"ו בא שם. וראה סמ"ג שם. לבוש ס"א. אלה רבם סק"א. וראה צ"צ א"ח סי' ל"א ס"ב.
יז דמבי"ט פ"ו ה"א. וראה ש"ת תה"ש תשכ"ד. שלחן המלך ע"י קנע (הצורך בני העומים). וראה גם בס' אמירה לנכרי ע"י ב הנפ"מ בנינים.
יח בדלקמן סי' תצה ס"ג.
יט מ"ק יב, א. תוס' כ"ג ז, א ד"ה אבל דבא. מור ש"ע סי' תקמ"ג ס"א. וראה גם לקמן סי' תמח ס"ד. וראה כוננת מישרים ע"י כ"א.
כ מור ש"ע ח"מ סי' שלח ס"ו. אה"ע סי' ה"י"ה.